

ISSN 1857 - 92

INTERNATIONAL JOURNAL

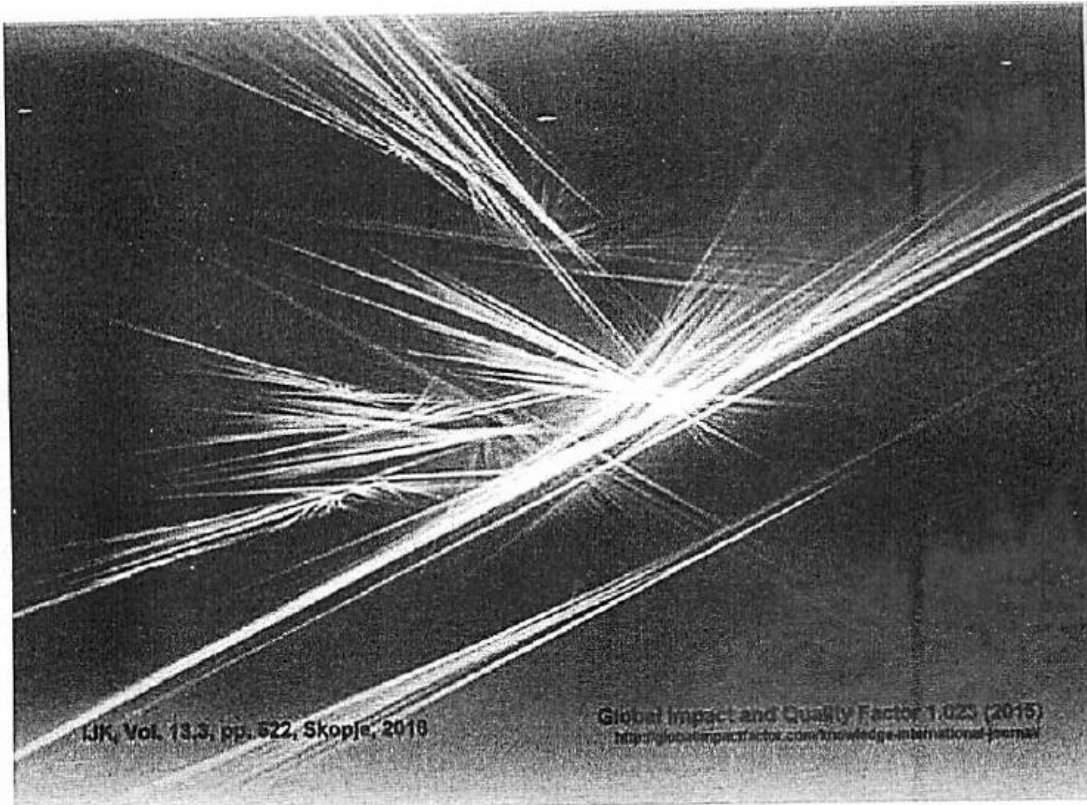
Institute of Knowledge Management

KNOWLEDGE

Scientific Papers

Vol. 13.3

IJK, Vol. 13.3, pp. 522, Skopje, 2018

Global Impact and Quality Factor 1.023 (2015)
<http://globalimpactfactor.com/knowledge-international-journal>

THE TEACHER OF THE FUTURE
Ninth International Scientific Conference
17-19.6.2016, Durres, Republic of Albania

KNOWLEDGE^{dt}

***INTERNATIONAL JOURNAL
SCIENTIFIC PAPERS
VOL 13.3***

***17-19 JUNE, 2016
DURRES, REPUBLIC OF ALBANIA***

KNOWLEDGE

International Journal Scientific papers Vol. 13.3

Editing Board

Vlado Kambovski PhD, Robert Dimitrovski PhD, Predrag Trajković PhD, Maria Kavdanska PhD, Svetlana Trajković PhD, Zivota Radosavljević PhD, Siniša Zarić PhD, Margarita Koleva PhD, Mile Matijević PhD, Nonka Mateva PhD, Rositsa Chobanova PhD, Mirjana Borota – Popovska PhD, Aleksandar Nikolovski PhD, Jove Kekenovski PhD, Marija Knezević PhD, Ilija Nasov PhD, Irina Singaveskaya PhD, Venelin Terziev PhD, Dzulijana Tomovska PhD, Oliver Dimitrijević PhD, Nedzat Koraljić PhD, Nebojsa Pavlović PhD, Nikolina Ognenska PhD, Dimitrija Popovski PhD, Lisen Bashkurti PhD, Tome Naumov PhD, Trajce Dojcinovski PhD, Jana Merdzanova PhD, Zoran Srzentić PhD, Nikolai Sashkov Cankov PhD

Preparing and correction: Liljana Pushova, Jasmina Dimitrovska

Print: GRAFOPROM – Bitola

Editor: IKM – Skopje

For editor
Robert Dimitrovski PhD

KNOWLEDGE

International Journal Scientific Papers Vol. 13.3

ISSN 1857-92

- Prof. Bistra Angelovska, Faculty of Medicine, University "Goce Delchev", Shtip (Macedonia)
- Prof. Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Jove Kekenovski PhD, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Sasho Korunoski, Dean, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Cvetko Andreevski, Vice rector, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Margarita Koleva PhD, Dean, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Roussi Minev PhD, Rouse University (Bulgaria)
- Prof. Krasimir Ivanov PhD, Rouse University (Bulgaria)
- Prof. Boris Sakakushev PhD, Rouse University (Bulgaria)
- Prof. Aleksandar Donchev, MIT University, Faculty of Law, Skopje (Macedonia)
- Prof. Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Mirjana Borota-Popovska, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Prof. Marija Topuzovska-Latkovic, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)

SCIENTIFIC COMMITTEE

President: Academician Prof. Vlado Kambovski, PhD

- Prof. Robert Dimitrovski PhD, Faculty of Management, MIT University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Zivota Radosavljević PhD, Dean, Faculty FORCUP, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Rosica Cobanova PhD, Bulgarian Academy of Sciences (Bulgaria)
- Prof. Siniša Zarić PhD, President of the Committee for Awarding (Croatia)
- Prof. Ilija Nasov PhD, Research and Development center PLASMA, Skopje (Macedonia)
- Prof. Aleksandar Nikolovski PhD, Rector of FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Anita Trajkovska PhD, Rochester University (USA)
- Prof. Milan Radosavljević PhD, Dean, Faculty of strategic and operational management, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Anka Trajkovska-Petkoska PhD, UKLO, Faculty of technology and technical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Predrag Trajković PhD, JMPNT, (Serbia)
- Prof. Lidija Tozi PhD, Faculty of Pharmacy, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Marija Knezević PhD, Academic, Banja Luka, (Bosnia and Herzegovina)
- Ljupco Naumovski PhD, Forum for Mobility and Research, Bitola (Macedonia)
- Prof. Oliver Iliev PhD, Faculty of Communication and IT, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Dimitrija Popovski PhD, Faculty of Sport, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Yuri Doroshenko PhD, Dean, Faculty of Economics and Management, Belgorod (Russian Federation)
- Prof. Sashko Plachkov PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Ivan Petkov PhD, Rector, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Vladimir Lazarov PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Tosko Krstev PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)

THE TEACHER OF THE FUTURE
Ninth International Scientific Conference
17-19.6.2016, Durres, Republic of Albania

- Prof. Antoanela Hristova PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Azra Adzajlić – Dedović PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Zorka Grandov, PhD, Pan-European University APEIRON, Banja Luka (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Aleksandr Korablev, PhD, Dean, Faculty for economy and management, Saint Petersburg State Forest Technical University, Saint Petersburg (Russian Federation)
- Prof. Primoz Dolenc, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Doc. Igor Stubelj, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Prof. Hristo Beloev PhD, Bulgarian Academy of Science, University of Rousse (Bulgaria)
- Prof. Venelin Terziev PhD, University of Rousse (Bulgaria)
- Prof. Branko Sotirov PhD, University of Rousse (Bulgaria)
- Prof Karl Schopf, PhD, Akademie für wissenschaftliche forschung und studium, Wien (Austria)
- Prof. Isa Spahiju PhD, International Balkan University (Macedonia)
- Prof. Volodymyr Denysyuk, PhD, Dobrov Center for Scientific and Technological Potential and History studies at the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)
- Prof. Laste Spasovski PhD, Vocational and educational centre, Skopje (Macedonia)
- Prof. Branislav Simonović PhD, Faculty of law, Kragujevac (Serbia)
- Prof. Dragan Koković PhD, University of Novi Sad, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Sasha Kicoshev PhD, University of Novi Sad, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Pere Tumbaš PhD, Faculty of Economics, University of Novi Sad, Subotica (Serbia)
- Prof. Natalija Kirejenko PhD, Faculty For economic and Business, Institute of Entrepreneurial Activity, Minsk (Belarus)
- Prof. Zoja Katru PhD, Prorector, Euro College, Istanbul (Turkey)
- Prof. Mustafa Kacar PhD, Euro College, Istanbul (Turkey)
- Prof Evgenia Penkova-Pantaleeva PhD, UNWE -Sofia (Bulgaria)
- Prof. Nikolina Ognenska PhD, Faculty of Music, SEU - Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Tihomir Domazet PhD, President of the Croatian Institute for Finance and Accounting (Croatia)
- Prof. Stojan Ivanov Ivanov PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Maja Lubenova Cholakova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Daniela Ivanova Popova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Branimir Kampl PhD, Institute SANO, Zagreb (Croatia)
- Prof. Marina Simin PhD, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Miladin Kalinić, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)

- Prof. Helmut Schramke PhD, former Head of the University of Vienna Reform Group (Austria)
- Prof. Ahmad Zakeri PhD, University of Wolver Hampton, (United Kingdom)
- Prof. Tzako Pantaleev PhD, NBUniversity , Sofia (Bulgaria)
- Prof. Lisen Bashkurti PhD, Global Vice President of Sun Moon University (Albania)
- Prof. Baki Koleci PhD , University Hadzi Zeka , (Kosovo)
- Prof. Ivana Jelić PhD, University of Podgorica, Faculty of Law, (MNE)
- Prof. Islam Hasani PhD, Kingston University (Bahrein)
- Prof. Rumen Valcovski PhD, Imunolab Sofia (Bulgaria)
- Prof. Jonko Kunchev PhD, University „Cernorizec Hrabar“ - Varna (Bulgaria)
- Prof. Nedjad Korajlić PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia and

THE TEACHER OF THE FUTURE
Ninth International Scientific Conference
17-19.6.2016, Durres, Republic of Albania

- Herzegovina)
- Prof. Alisabri Šabani PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia and Herzegovina)
 - Prof. Jova Ateljević PhD, Faculty of Economy, University of Banja Luka, (Bosnia and Herzegovina)
 - Prof. Branislav Simonović PhD, Faculty of law University of Kragujevac (Serbia)
 - Doc. Tatyana Sobolieva PhD, State Higher Education Establishment Vadiym Getman Kiyev National Economic University, Kiyev (Ukraine)
 - Prof. Svetlana Trajković PhD, High college for professional applied studies, Vranje (Serbia)
 - Prof. Suzana Pavlović PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
 - Prof. Zorka Jugović PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
 - Prof. Dragan Marinković PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
 - Prof. Dusan Ristić, PhD Emeritus – Faculty of Management, Sremski Karlovci (Serbia)
 - Prof. Rumen Stefanov, PhD, Dean, Faculty of public health, Medical University of Plovdiv (Bulgaria)
 - Prof. Stojna Ristevska PhD, Dean, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
 - Prof. Snezana Stoilova, PhD, High Medical School, Bitola, (Macedonia)
 - Проф. Елена Милчевска PhD, High medical school, Bitola, (Macedonia)
 - Prof. Dzulijana Tomovska, PhD, Dean, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
 - Prof. Mitre Stojanovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
 - Prof. Ljupce Kocovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
 - Prof. Vasil Zeev PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
 - Prof. Nikola Bozkov PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
 - Prof. Vasil Pehlivanov PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
 - Prof. Oliver Dimitrijević PhD, High medical school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
 - Prof. Venelin Madanski PhD, National Military University Veliko Trnovo (Bulgaria)
 - Prof. Svilen Stefanov PhD, National Military University Veliko Trnovo (Bulgaria)
 - Prof. Vanja Banabakova PhD, National Military University Veliko Trnovo (Bulgaria)
 - Prof. Erzika Antić PhD, High medical school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
 - Prof. Jelena Stojanović PhD, High medical school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
 - Prof. Miodrag Smelcerović PhD, High medical school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
 - Doc. Marija Kostić PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, Vrnjačka Banja (Serbia)
 - Doc. Sandra Živanović PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, Vrnjačka Banja (Serbia)
 - Doc. Snežana Milićević PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, Vrnjačka Banja (Serbia)

- Doc. Nebojsa Pavlović PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, Vrnjačka Banja (Serbia)
- Prof. Kamal Al-Nakib PhD, College of Business Administration Department, Kingdom University (Bahrain)
- Venus Del Rosario, Arab Open University (Philippines)
- Nishad M. Navaz, Kingdom University (India)

THE TEACHER OF THE FUTURE
Ninth International Scientific Conference
17-19.6.2016, Durres, Republic of Albania

CONTENTS

ORGANIZATIONAL SUSTAINABILITY AND SUCCESSFUL CHANGE MANAGEMENT	15
ROBERT DIMITROVSKI, PHD.....	15
SHABAN SALIU, PHD.....	15
SUZANA SAMARXIU, PHD.....	15
LILJANA PUSHOVA, MSc.....	15
THE REFORM IN EDUCATION AND THE REFORM IN THINKING IN THE CONTEXT OF SELF-ORGANIZING COMPLEX SYSTEMS	25
KRASIMIRA MARULEVSKA, PHD.....	25
INCLUSIVE EDUCATION IN ALBANIA: TEACHERS' ROLE	31
GENTJANA TARAJ, PHD.....	31
LINDITA LUTAJ, PHD.....	31
THE TEACHER AS AN INNOVATOR – TEACHING PRACTICES AND PEDAGOGICAL STRATEGIES FOR IMPROVEMENT OF THE SCHOOL PROCESS	37
RUMIANA BUDJEVA, PHD.....	37
EDUCOLOGY, PEDAGOGY, AND TEACHING METHODS OF THE LITERARY EDUCATION	43
VIOLETA DIMOVA PHD.....	43
BILJANA IVANOVA MA.....	43
BUILDING COMMUNICATIVE COMPETENCE OF STUDENTS AND THE ROLE OF TEACHERS IN MODERN TEACHING PROCESS	47
NATALIA MILIKIC, PHD.....	47
IRENA STEVOVIC, MA.....	47
THE EFFECTIVE CONTROL - AN ALTERNATIVE FOR THE DEVELOPMENT OF THE UNIVERSITY INSTITUTION	51
EVGENIY STOYANOV, D.Sc.....	51
INNOVATIVE EDUCATIONAL PROCESS IN VISUAL ARTS	55
ESTER MILENTIJEVIĆ, MSc.....	55
SUZANA VUČKOVIĆ, PHD.....	55
LILJANA ŠUNJAREVIĆ ARBAJTER, MSc.....	55
ALEKSANDRA ARVANITIDIS, PHD.....	55
HRM SHORTCOMINGS AND THE NEED FOR TRANSFORMATION	61
GABRIELA KRSTEVSKA, PHD.....	61
MANAGEMENT OF HUMAN RESOURCES IN THE KINDERGARTEN	65
SLAVEYKA ZLATEVA, PHD.....	65
ENVIRONMENTAL EDUCATION AND METHODS FOR SUCCESSFUL LEARNING	73
SNEZANA STAVREVA VESELINOVSKA, PHD.....	73
SNEZANA KIROVA, MA.....	73
COMBATING MOBBING IN THE WORKPLACE	79
IZET ZEQIRI, PHD.....	79
BRIKEND AZIRI, PHD.....	79
RESEARCH OF THE CONSTRUCT „EDUCATED..“ AT ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS	85
NADEZHDA KALOYANOVA Ph.D.....	85
INVESTMENT STRATEGIES OF EQUITY MUTUAL FUNDS IN THE R. OF MACEDONIA	91
NEBOJSA CVETANOVSKI, PHD.....	91
DANIELA CVETANOVSKA, MSc.....	91
MONETARY INSTRUMENTS OF THE MONETARY POLICY IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA	97
NERITAN TURKESHI, PHD.....	97
CHALLENGES OF MODERN WORLD - SOME INCONSIDERATION AND HASTINESS IN THE EDUCATIONAL CHANGES OF THE ALBANIAN PRIMARY SCHOOL	101
FJORALBA SATKA PH.D.....	101

THE TEACHER OF THE FUTURE
Ninth International Scientific Conference
17-19.6.2016, Durres, Republic of Albania

SHQIPE HAXHIHYSENI, PHD.....	101
LEDIA KASHAHU, PHD.....	101
XHILDA MADANI, MSC.....	101
LEADERSHIP ROLE AS ESSENTIAL IN THE PARTNERSHIP	107
TEACHER-STUDENT	107
EVIS ÇELO, PHD	107
SKENDER DAMINI, MSC	107
L. DAMINI.....	107
PROFESSIONAL EDUCATION AND LABOUR MARKET	112
DERNITSA BOGDANSKA, PHD.....	112
VASILISA KARAKOVA	112
PROFESSIONAL ROLES OF THE TEACHER - TRADITIONS AND PROSPECTS	117
TINKA IVANOVA	117
PRACTICAL ASPECT OF LEARNING MULTIPLICATION AND DIVISION IN	123
SECOND CLASS IN BULGARIA	123
ZLATINA K. SHARKOVA PHD.....	123
THE NEED OF A CHANGED ROLE OF TEACHERS IN HIGHER EDUCATION GERMAN LANGUAGE TEACHING FOR ALL DISCIPLINES	127
ELENA CICKOVSKA, PHD.....	127
TRAINING OF STAFF AND TRANSFER OF TRAINING	133
DELVINA KERLUKU, MSC.....	133
THE USE OF PORTFOLIOS AS A TOOL TO ENCOURAGE DISCUSSION BETWEEN THE USE OF PORTFOLIOS AS A TOOL TO ENCOURAGE DISCUSSION BETWEEN STUDENTS AND TEACHERS	139
MERITA HOXHA.....	139
ETLEVA HAXHIHYSENI.....	139
THE TEACHER OF THE FUTURE IN KOSOVO	143
AGNESA HASIMJA, MA.....	143
THE INVESTMENT PROCESS AND INVESTMENT PHILOSOPHY AS A KEY OF SUCCESS OF ENTREPRENEURS	147
JETON MAZLLAMI, PHD.....	147
ARLINDA MAZLLAMI, MSC.....	147
SHQYRTIMI TEORIK I MARRËDHËNIES MIDIS MENAXHIMIT TË KLASËS DHE MËSIMDHËNIES EFEKTIVE NË ARSIMIN FILLOR	153
EVJONDA PYLLI, MSC.....	153
MODEL FOR EFFECTIVE AND EFFICIENT MANAGEMENT OF THE FAMILY BUSINESS	159
BEDRI ADEMI, PHD.....	159
INTERNATIONAL STRATEGIES OF FOREIGN INVESTMENT AND TRANSFER OF TECHNOLOGY	165
BILJANA BUZLEVSKI, PHD.....	165
ALEKSANDRA CIBREVA - JOVANOVSKA, PHD.....	165
ALEKSANDAR DEJANOVSKI, PHD	165
IRENA KORUBIN, MSC.....	165
MENAXHMENTI DHE PËRSHTATJA E BIZNESIT ME MJEDISËT E REJA KONKURUËSE	175
BAKI KOLECI	175
HEAD OF SCHOOL AS MANAGER	179
NEVILA VISHKO-MEHMETI.....	179
TECHNOLOGICAL OPTIONS FOR MASTERING OF THE ARITHMETIC OPERATIONS ADDITION AND SUBTRACTION WITH NATURAL NUMBERS UP TO 100	183
VLADIMIRA ANGELOVA, PHD.....	183
ACCOUNTING ESTIMATE KNOWLEDGE - A PREVENTION AGAINST MANIPULATION OF FINANCIAL STATEMENTS OF THE ENTERPRISES	189
VALENTINA STANEVA, PHD	189

THE TEACHER OF THE FUTURE
Ninth International Scientific Conference
17-19.6.2016, Durres, Republic of Albania

KUPTIMI DHE RËNDËSIA E KOMUNIKIMIT.....	193
VIOLETA KOLECI KOLEGJI, PhD.....	193
APPROPRIATENESS OF CREDIT POLICIES OF COMMERCIAL BANKS IN RELATION TO THE PERFORMANCE OF SMES IN KOSOVO	199
IBISH MAZREKU, PhD.....	199
FISNIK MORINA MSC.....	199
POTENTIAL FOR INCREASE OF THE COLLABORATION AND INVESTMENTS BETWEEN REPUBLIC OF BULGARIA AND REPUBLIC OF SERBIA	205
MAJA RANDJELOVIC	205
DEJAN DJORDJEVIC	205
MILICA ZIVKOVIC	205
ECONOMIC APPROACH TO HEALTH SYSTEMS - HEALTH MANAGEMENT	209
IGOR TANTUROVSKI PhD.....	209
THE ROLE OF THE STRATEGIC PLANNING IN THE HOSPITAL MANAGEMENT.....	215
MIKI FILEV, PhD	215
NATALIJA MARKOVIC, PhD.....	215
ALBANIAN DEVELOPMENT AND ECONOMIC INDICATORS.....	219
ALBANA DEMI	219
SHQIPE XHAFERRI.....	219
MEASURES OF ADMINISTRATIVE PROTECTION OF CLASSIFIED INFORMATION IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA	223
TEMELKO RISTESKI, PhD.....	223
GEORGI TONOVSKI, PhD	223
JOVE KEKENOVSKI,PHD	223
ANITA GLIGOROVA MA.....	223
ELECTIONS IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA AND ITS ELECTORAL SYSTEM ...	229
MERSIM MAKSUTI, PhD	229
PROCEDURAL CODE OF ALBANIA AND THE IMPLEMENTATION OF ALTERNATIVE SENTENCING.....	235
SKENDER DAMINI	235
LISIEN DAMINI.....	235
EVIS CELO, PH.D	235
SOME OF THE JUVENILE DELINQUENCY FACTORS IN MACEDONIA.....	241
ERSIN SULEJMANI, MSC	241
CLARIFICATION OF SOME TERMS RELATED TO THE TRAINING OF SPECIALIST IN CULTURAL MANAGEMENT.....	245
NIKOLAY KUKOLEV.....	245
CAUSES OF ORGANIZED CRIME IN THE BALKANS.....	250
KOLJE KRASNIQI, PhD.....	250
TAX EVASION AS CHRONICAL PROBLEM OF CONTEMPORARY ECONOMIES	255
GIORGJI PETRESKI	255
LAZE JAKIMOSKI.....	255
THE ACTA AGREEMENT AND MACEDONIA.....	261
BERAT AQIFI, PhD.....	261
SASHA DUKOSKI, PhD.....	261
MONEY LAUNDERING AS A FORM OF ORGANIZED CRIME	267
STEVAN ALEKSOSKI, PhD	267
OGNEN ALEKSOSKI, MSC	267
SATISFACTION FROM THE WORK – EMPIRICAL ANALYSIS	275
STOJAN KOCEV, PHD.....	275
QUALITATIVE RESEARCH METHODS.....	283
ANA PETROVSKA	283
VLADO VELKOSKI, PhD	283

THE TEACHER OF THE FUTURE
Ninth International Scientific Conference
17-19.6.2016, Durres, Republic of Albania

AGRICULTURE DEVELOPMENT STRATEGY IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA: BETWEEN SUBSIDIES, EU SUPPORT AND PRESSURE FROM LIBERALIZATION	289
RUZHDI MATOSHI, PHD.....	289
POSSIBILITIES FOR APPLICATION OF THE TOURISTED ANIMATION IN THE KINDERGARTEN AND PRIMARY SCHOOL.....	299
ZLATKA DIMITROVA PHD.....	299
COMPILING A MEDICAL CORPUS FOR PROFESSIONAL WRITING	303
ILINA DOYKOVA, PHD	303
PARENTS' KNOWLEDGE ABOUT AND ATTITUDES TOWARDS PREVENTION OF CHILDREN'S EYE HEALTH	309
KATYA POPOVA	309
GALINA TERZIEVA	309
CHANGES IN COGNITIVE ABILITIES OF CHILDREN WITH DISORDERS OF LEARNING UNDER THE IMPACT OF SENSORY- MOTOR THERAPY.....	315
EMIL MARINOV.....	315
SILVIA TCVETKOVA	315
KRASIMIRA STANEVA	315
GPS' PERCEPTION OF MULTIMORBIDITY IN GENERAL PRACTICE	319
DANIELA MILEVA – NIKOLOVA	319
MARIA SEMERDZIEVA.....	319
GERGANA FOREVA.....	319
RADOST ASENOVA.....	319
MAGNETIC RESONANCE OF THE BRAINSTEM- SPECIFIC FINDINGS.....	323
DORA ZLATAREVA, PH.D.....	323
KIRIL KARAMFILOFF, PH.D.....	323
PETYA GEOREVA, PH.D.....	323
RELATION-LIFE QUALITY AND ONCOLOGICAL DISEASES PREVENTION.....	327
MAYYA ATANASOVA.....	327
PETYA STEFANOVA.....	327
IMPROVING THE NUTRITIONAL KNOWLEDGE FOR HEALTHY AGING	333
VALENTINA PAVLOVA	333
MARIJA MENKINOSKA	333
TATJANA BLAZHEVSKA	333
BILJANA MARKOVSKA	333
WORK RELATED DISEASES WITH A FOCUS ON OCCUPATIONAL MEDICAL PRACTICES	339
PETYA GEOREVA	339
KIRIL KARAMFILOFF.....	339
STEFKA MANTAROVA.....	339
DESISLAVA BAKOVA	339
RADKA TAFRADZHIVSKA.....	339
YOUNG ADULT DEALING WITH SERIOUS AND INCURABLE DESEASES DISPLAYED THROUGH NOVEL "GREEN HOROSCOPE" BY TOME BOGDANOVSKI	343
JOVANKA DENKOVA, PHD	343
TEAMWORK - CONTEMPORARY CONDUCT HEALTHCARE PROFESSIONALS	349
SILVIA TCVETKOVA, PHD.....	349
KAMELIA TCVETANOVA, PHD	349
SURVEY OF KNOWLEDGE AND ATTITUDES ON PREVENTION OF CERVICAL CANCER	355
GALINA TERZIEVA, PHD.....	355
MONIKA OBREJKOVA.....	355

YOUNG ADULT DEALING WITH SERIOUS AND INCURABLE DISEASES DISPLAYED THROUGH NOVEL "GREEN HOROSCOPE" BY TOME BOGDANOVSKI

Prof. Jovanka Denkova Ph.D

Faculty of Philology, Goce Delchev University – Shtip, Republic of Macedonia

jovanka.denkova@ugd.edu.mk

Abstract: In this paper we refer to a segment of literature for young people, which is more prevalent in the literature. Namely, it is a subgenre known as "teen sick-lit", or novels for young people under the theory that this literature refers to this type of novels that are problematic adolescent health, be it physical or mental illness, depression, eating disorders and so on. This paper specifically examines a rare novel in literature for young people, "Green horoscope" in which the author spoke about some issues that are still considered taboo in our literature for youth. Namely, it is a difficult topic of incurable disease as in this case – AIDS, when people suffering from it are isolated and abandoned, as it is the topic of sexual violence / pedophilia. However, the central problem is to show the strength of youth who they can find it in themselves, and in the desire for life.

Keywords: Literature for Youth, disease, AIDS, "teen sick-lit".

ОДНОСОТ НА АДОЛЕСЦЕНТИТЕ КОН ТЕШКИТЕ И НЕИЗЛЕЧЛИВИ БОЛЕСТИ ПРИКАЖАНИ ПРЕКУ РОМАНОТ „ЗЕЛЕНИОТ ХОРОСКОП“ ОД ТОМЕ БОГДАНОВСКИ

Проф. д-р Јованка Денкова

Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Република Македонија

jovanka.denkova@ugd.edu.mk

Резиме: Во овој труд се осврнуваме кон еден сегмент од книжевноста за млади, кој е сè поприсутен во оваа книжевност. Имено, се работи за поджанрот, познат како “teen sick-lit”, односно романи за млади под кои во теоријата на оваа книжевност се подразбираат таков тип романи во кои се проблематизира здравјето на адолесцентите, било да се работи за физичка или ментална болест, депресија, нарушувања во исхраната и сл. Во овој труд, конкретно, се разгледува еден редок роман во книжевноста за млади, „Зелениот хороскоп“ во кој авторот проговорил за некои теми кои сè уште се сметаат за табу во нашата книжевност за млади. Имено, се работи за темата на тешко излечива или неизлечива болест, во случајов сидата, кога луѓето заболени од неа се изолирани и напуштени, како и темата фактот дека се начнува темата на сексуалното насилство/педофилијата. Сепак, централен проблем, е да се прикаже силата на младите кои неа ја наоѓаат во себе, и во желбата за живот.

Клучни зборови: книжевност за млади, болест, sida, “teen sick-lit”.

1. ВОВЕД

Книжевноста за млади (англ. young adult literature, скратено YAL), е жанр кој во втората половина на дваесеттиот век произлегува од книжевноста за деца, со кој ја дели дидактичката намена, но и проблемот за поблиско одредување на поимот (Petković, 2014: 313). И покрај обемниот број на дефиниции кои постојат, се чини дека на ова прашање нема дефинитивен и конечен одговор. Stephens искажува став за определбата „млади“, односно дека таа треба да се однесува на проблемите со кои се соочуваат младите на патот кон барањето на нивниот сопствен идентитет (Stephens, 2007: 34-42). Карлсен го става акцентот на протагонистите и нивното доживување на светот, како и лицето во која е предадена нарацијата. Притоа, Carlsen смета дека во книжевноста за млади, клучен момент е тоа што главни протагонисти се адолесцентите кои најчесто се исправени пред некој проблем и раскажувањето е во прво лице (јас-форма), затоа што на тој начин читателот-adolесцент најдобро може да се поврзе со ликот/протагонист (цит. во VanderStaa, 1992: 48). Токму и Розенблат го фокусира своето внимание врз адолесцентот како читател на овој литературен жанр, поврзувајќи го тоа со потребата на читателот да се внесе во туѓото искуство, да ја почувствува убавината и интензитетот на она што го нуди светот. Сето тоа, Розенблат го поврзува со

човековата потреба да се поврзе и идентификува. Токму овде таа ја гледа позитивната страна на адолесцентската книжевност, односно истражувањето на туѓите искуства низ литературата, може директно да помогне во еманципацијата и градењето на самовербата. Поврзувањето со сличните искуства може да помогне адолесцентот-читател да се чувствува помалку осамен или да му служи како водич, или да му послужи како водич низ неговите сопствени искуства, како и да се истражат меѓучовечките односи, прашања поврзани со моралот или општествени очекувања (Fox, 2010: 8).

2. Карактеристики на "Проблем-романите во книжевноста за млади"

Многу од адолесцентите-читатели, се привлечени од книжевноста која е сместена во сегашноста. Тие често се идентификуваат со карактерите и настаните во современата адолесцентска книжевност, бидејќи во неа лесно ги препознаваат своите искуства и покрај разликите во местото, културата и вредностите кои се среќаваат во приказната (Glenn, George, 2012: 43). Можеби тоа е причината што книгите со проблематика од животот на младите, се сè поинтересни и привлечни за читање, наспроти литературата која им се препорачува како лектира. Но, како што истакнува и Емили Колети, и покрај ентузијазмот на учениците за книжевноста за млади, многу наставници и библиотекарите се уште се резервирани за имплементација на делата од овој жанр во наставните програми (Colleti, 2014:). Всушност овој тип на романи, познати како "проблем романи" доаѓаат на сцената некаде околу 1970 година. Овие романи решаваат одредени општествени прашања од тоа време, како што се употребата на дрога и алкохол, силување, самоубиство и злоупотреба. Тие биле наречени "проблем романи", бидејќи главниот лик обично се соочува со едно или повеќе од овие прашања. Кога овие протагонисти биле наречени "тинејџери", бил роден овој жанр.

Карактеристиките на "проблем-романот" за млади се едноставни. Ликовите треба да бидат на возраст од 12 и 19 години, ликот треба да се соочува некој вид на проблем во неговиот живот, како развод меѓу родителите или страдањето заради непопуларноста во средното училиште. Овие романи треба да бидат блиски до читателите (Miles).

Скорешно дефинираниот жанр од литературата познат уште и како "teen sick-lit," опфаќа срцепарателни приказни за болни адолесценти кои развиваат романтична врска. Иако "teen sick-lit" претендира да се придржува кон негативните стереотипи на болеста или традиционалните родови улоги, таа исто така, ги истражува табу темите, како сексуалноста, болестите и младоста, како што вели еден истражувач од Универзитетот во Мисури, кој го именува овој жанр во својата неодамнешна студија. Читателите и нивните родители треба да бидат свесни за тоа како презентираниот болест или неспособност во овие приказни можат да влијаат на предрасудите и зацврстените социјални норми кај младите, вели истражувачот (Wall).

Најчесто адолесцентската книжевност е оптимистичка, или барем надежна (England and Mertz, p. 123). Меѓутоа, многу адолесцентни романи зборуваат за непријатната, брутална и несреќна реалност на животот. Како резултат на тоа, ликовите во оваа книжевност, се соочуваат со вакви тешкотии. Од тие искуства, тие можат да созреат и да воспостават нови вредности и подлабоко разбирање за себе преку тешките околности со кои се соочени (Owen, 2003: 13). Овие исклучителни романи за млади од полиците за книги немаат никаква врска со некакви магични светови или менувањето на лиците на луѓето. Овие романи се справуваат со гневот и болките на адолесценцијата. Со читање на ваков тип на романи, тинејџерите учат како да се надминат проблемите на адолесценцијата (Miles).

Романот „Зелениот хороскоп“ (Богдановски, 2010)¹ е модерен реалистичен адолесцентски роман, кој припаѓа на т.н. "teen sick-lit". Како "Sick-lit" се дефинираат романите кои зборуваат за комплексни прашања поврзани со смртта и некоја болест, како ракот, нарушувања во исхраната, депресијата и многу други важни прашања важни за модерното општество. Преземајќи ги оние помалку темни страни од книжевноста за возрасни, книгите наменети за адолесцентите не ги забораваат ситуациите и се обидуваат да ги прикажат силните, автентични моменти на растењето, но тинејџерите во потполност се свесни за насилството, конфликтите, одбивањето и тагата. Реалистичната проза ги одразува токму овие впечатливи моменти. Сето тоа укажува дека целната публика – младите читатели – овој пат за старосна

¹ Томе Богдановски (1938, Бање) поет, раскажувач, драмски писател и учебникар. Дебитирал во 1972 година со книгите „Апокрифи“ (збирка песни за возрасни), „Црвениот рид“ (збирка раскази за деца) и „Го барам своето јато“ (збирка песни за возрасни). Ги објавил и збирките песни за деца „Бисерини“, „Цветчиња обетчиња“, „Зимата во Бање“, „Трепетни струни“, збирката раскази за деца „Прослава на пролетта“, книгата со сонети „Петлец“, како и зборката раскази за возрасни „Божјиот храм“. Автор е на три учебници и шест прирачници по македонски јазик. Добитник е на повеќе награди за раскази, драми и поезија на анонимни конкурси.

граница има дури 25 години, што е возраст кога човечкиот мозок ја достигнува својата зрелост (Cart, 2011).

Необичната приказна е раскажана во трето лице, од сезнаечкиот наратор, кој може да ги чита мислите и на двата главни ликови. А тие се, двајца тинејџери, и обајцата болни од теши болести. Анета Алек е ќерка на познат композитор, мајка ѝ рано починала, за неа се грижи баба ѝ додека татко ѝ по цел свет одржува концерти. Но, она што се открива низ страниците на овој необичен роман, е болеста од која боледува Анета, а тоа е нешто што досега, барем во македонската литература за млади беше табуизирано – СИДАТА. Анета е болна од сида, која ја добила од својата мајка, која починала од истата болест. Во романот не се дава одговор на очигледното прашање на секој љубопитен читател „Како се заразила Анета или мајка ѝ од ХИВ“, но на крај на краиштата, тоа и не е толку важно. Тоа не е круцијалното прашање во овој труд, туку да го проучиме односот на адолесцентите кои се заболени од тешки или неизлечливи болести, односот на околината кон нив, нивните внатрешни чувства, како што е чувството на очај, депресија, безнадежност, па дури и помисла на самоубиство. Девојчето Анета ќе мора да го напушти школувањето, а со тоа ќе се почувствува осамена, напуштена и отфрлена од сите: „Оттогаш сите ме забораваја, ме избегнуваат. Никој не сака со мене да комуницира, дури ниту преку телефон. Се плашат да не ги заразам. Чунки сидата се пренесува преку телефонските жици! (Богдановски, 2010: 47-48). Единствената разонода ѝ е слушањето класична музика (Петревски, 2010: 82), а во моменти на досада, по случаен избор, врти на телефон и си разговара со луѓето, се разбира доколку сакаат да разговараат. Преку употребата на телефонот, таа се обидува да оствари контакт со луѓето од надворешниот свет, и тоа е нејзиниот обид да го контролира она што и останува од животот. Во овие романи, болеста е реална: таа го затвора, ја изолира младата жртва или возрасните кои се поврзани со младиот протагонист, па така, и болните, и нивните пријатели и фамилии, мора да се соочат со смртта. Па така, на прво место стојат романите за пријателството и семејните врски (Туре). Кога во училиштето се слушало за нејзината болест, Анета го прекинала школувањето, а со тек на време престанале и контактите со пријателите и преку телефон, како да се плашеле дека ќе се заразат и со телефонски разговор, со што авторот алудира на неинформираноста на нашето општество за оваа болест: „А животот? Што е животот? Догорува ли? Многу прашања ја измачуваа Анета Алек, додека автоматски ги менуваше активностите по својот напишан распоред на часовите. Од оној ден кога во училиштето и врапчињата веќе знаеја дека таа е со ХИВ позитив, Анета Алек престана да го посетува училиштето. Дојде онаа изолација со грдиот свет. А што беше погрдо? Она што ја опкружуваше или она што ѝ се случуваше во последните денови од училиштето? (Богдановски, 2010: 8). Телефонот е, за неа, како што вели „нејзината папочна врска со светот“ (Богдановски, 2010: 9). И така, деновите ѝ поминуваат дома, во нејзината зелена соба, со нејзиниот зелен хороскоп, кој е многу оптимистичен, симболично алудирајќи на животот кој го означува зелената боја како симбол на раѓање, обнова, нов живот...²: „Мартине, зелената боја го симболизира раѓањето, а тоа е животот. Хороскопот го претскажува животот. Барај ја врската меѓу хороскопот и животот! (Богдановски, 2010: 39)“. Хороскопот на Анета, е извор на надеж (ја предвидува иднината, која Мартин, сепак, ја има), особено зашто е зелен, а внатрешната порака на зелената боја за прифаќањето, зборува за желбата на двајцата млади да бидат прифатени од општеството, а не да бидат изолирани, затворени, оттурнати...

При еден случаен избор на телефонски број од именикот, ќе ѝ се јави Мартин, момче, адолесцент, кој е исто така болен од тешка болест, некој вид на парализа заради која е во инвалидска количка, и скоро сосема неподвижен. Тој живее со својата мајка, а татко му ги напуштил уште кога бил мал. Неговите денови минуваат во исчекување да се соберат финансиските средства, потребни за операцијата во Хјустон,

² Боите се насекаде околу нас и имаат неверојатна моќ да влијаат на нашата потсвест, па со самото тоа и на нашите реакции. Било да се позитивни или негативни, да поттикнуваат на акција или да смируваат, факт е дека боите до некаде г одредуваат нашето секојдневно однесување. Во комбинација со одредени предмети (симболи) тие даваат важност, длабочина, го истакнуваат есенцијалното значење на предметот и ни помагаат подобро да ја разбереме неговата најскриена порака. Боите ни помагаат полесно да ги искажеме своите емоции и моменталното расположение, а понекогаш е доволна и една единствена боја за да се опише некој настан, и тоа без и еден изговорен збор! Зелена боја: директна асоцијација на природата и пролетта. Укажува на младост, сентименталност, природа, изобилие, плодност. Има моќ да опушта и смирува, а во неа гледаме слика на секоја активност која донесува просперитет, баланс, сигурност и стабилност. Традиционално е поврзана со приходите, односно со парите. Кога се работи за т.н. најмирна боја која му одговара на секое човечко око, така во неа гледаме и совршен баланс, свежина, но и добро здравје. Нејзината внатрешна порака гласи „јас сум прифатена“, <http://www.simboli.rs/simbolika-boja/>, преземено на 19.01.2016

а постојано го очекува и позивот од Хјустон. Секојдневно се сеќава на деновите кога играл кошарка и бил многу надежен, но со првите знаци на болеста, морал да прекине, откако и другите почнале да ја забележуваат неговата слабост. Од тој ден, и тој ќе се изолира дома, како и Анета. Но, не престанува да сонува. Сонува еден ден, пак да може да игра кошарка. Анета пишува и поезија, од која една песна ќе му прочита и на Мартин. Песната исто така ја одразува нејзината внатрешна состојба на жал по животот кој секојдневно се топи, што е особено евидентно во стихот „Па толку сум млада“ (Богдановски, 2010: 20). При првите моменти од разговорот со Анета, тој често е нервозен, нетрпелив кон неа, па дури и груб, но кога ќе види дека ја повредил кога таа се расплакува, ќе се разнежни и ќе продолжи да води навидум бесмислени разговори. Неговиот навидум нечувствителен однос кон неа, воопшто не е мотивиран од некаква нетрпеливост кон Анета. Напротив, со забавно-бесмислените разговори, таа му го одвлекува вниманието од непријатните мисли.

Во тој контекст, анализирајќи неколку романи, Џули Елман зборува и за родови разлики во однос на прифаќањето на сознанието за болеста или блиската смрт. Така, таа укажува дека постои дијаметрално голема разлика, во однос на тоа како машките (болни) протагонисти ја прифаќаат стварноста, а како тоа го прават женските протагонисти. Имено, машките болни протагонисти го демонстрираат нивниот "атлетизам" наспроти нивната болест за време на нивното лекување, додека женските болни протагонисти се обидуваат да се однесуваат што понормално, најчесто преку рехабилитација на нивната физичка убавина (Elman). Во случајот со романот „Зелениот хороскоп“ се насетуваат постулатите на Елман, во смисла на тоа дека Мартин е физички веќе неподвижен, но постојано мечтае за оздравување за да може да се посвети на кошарката и други физички активности. Во тек на процесот на исцелување, тие му се мисла водителка. Анета, пак, иако е физички подвижна, иако знае дека за нејзината болест нема лек, иако почнува да ги чувствува и гледа симптомите кои секојдневно ја убиваат полета, како што се црвените дамки кои ѝ се појавуваат по телот, сепак во стихот од нејзината песна се насетува нејзината жал не само заради смалувањето на животот, туку и заради "нарушувањето" на нејзината физичка убавина. Па, дури и искуството со сексуалната злоупотреба на која била изложена во помладите години од професорот по пијано (што е уште една табу тема во нашата книжевност за млади), претставува своевиден атак врз нејзината физичка убавина и невиност.

Преку контактот со Мартин, таа преку телефонот остварува и емоционално зближување, така што во последниот нивни разговор, кај неа се чувствува промена во расположението. При претходниот разговор, кога Мартин и кажува дека добил повик од Хјустон за операција, таа со сигурност кажува дека нема да го пречека жива кога тој ќе се врати: „Ако се вратам жив по операцијата, ќе те побарам! – Чао, Мартине. Среќен ти пат за Хјустон! Кога ќе се вратиш јас ќе бидам мртва!“ (Богдановски, 2010: 71). Но во последното испраќање, кај неа зазвучува доза на надеж, сублимирана во зборчето- условен сврзник „ако“: „Анета, Ане...Ти...-Сакам да те бакнам. – Бакни ме. И јас ќе те бакнам кога ќе се вратам од Хјустон. – Океј. Ако бидам жива...“ (Богдановски, 2010: 80). Свесна е дека за неа нема лек, дека нејзината битка е однапред изгубена, но ако ги споредиме нивните дијалози се забележува дека кај неа веќе како да настапила фазата на помирувањето со фактот за неизбежното доаѓање на смртта. Нетрпеливоста и нервозата кај Мартин се сосема разбирливи, зашто тој е во постојано исцелување да се соберат финансиските средства и повикот од Хјустон, зашто за него постои надеж, макар и мала. Затоа, соочена со тој факт, Анета се чуди што луѓето не му се радуваат на животот и на секој ден, зашто таа самата сега ја осознала неговата вредност, кога го губи и кога му се радува на секој нов ден: „Па, ти не знаеш да се радуваш. Ако некој сакал да ти се јави, ќе ти се јави. Јас сакав да ти се јавам и не ми ја маги радоста. Еј, што среќа сум имала!? Како да нема радосен човек на овој свет! Луѓето забравиле да се радуваат. Што им е на луѓето? Сè некаде итаат. Забрзани. ...Само си думав во себе, како луѓето воопшто не знаат да се радуваат“ (Богдановски, 2010: 23).

3. Заклучок

Во денешното современо општество, има една континуирана дебата за потенцијалните негативни влијанија кои им се лесно достапни за читање на помладите генерации. Иако влијанието на визуелните медиуми и социјалните мрежи внимателно се проучува во последниве години, се чини дека појавата на жанрот во адолесцентската литература, познат и како 'sick-lit', како да зазема централно место. Портретирајќи мрачни, но сепак реалистични приказни, во контекст на адолесцентска ментална или физичка болест, овие романи откриваат детали за младешките искуства за самоповредување, депресија, болест или смртоносна болест (Nagy, 2013). Во овие новели, се испреплетуваат болеста и романсата кои во голема мера ја зајакнуваат меѓусебната зависност на социјалните обичаи поврзани со родот, сексуалноста, телесноста и емоционалната контрола. Британскиот новелист и критичар Аманда Крејг го потврдува ставот на Смит дека популарноста на овие книги делумно е тренд кога претходно популарните приказни за вампири и врколаци беа заменети со современи слики на болници и самоубиства (Smith 2013). Во тој контекст, во едно свое интервју, таа истакнува дека има голем број млади луѓе кои се во депресија,

мошне свесни за безнадежноста која ги чека. Таа признава дека одбила да прочита голем број на новели кои биле испратени до неа, зашто верува дека има голем број ранливи индивидуи кои штотуку излегле до детството и врз кои силно можат да влијае конзумирањето на ваков материјал. Иако мрачните теми кои секогаш ги придружуваат болестите и менталните заболувања, се претставени во многу различни форми на медиумите, сепак и таа го подржува ставот дека "читателите се поинтровертни, поранливи и поповлечени по природа" (Tremonti, 2013).

Додека филмовите најчесто се заедничко искуство, младите читатели се изложени на поголем ризик да искушат негативни емоции и се поподготвени да се изолираат, отколку да побараат поддршка од другите во однос на нивните емоции. Во пронаоѓањето на утеха во романите во кои адолесцентите поминуваат низ слични искуства, сексуалноста, како и искуства поврзани со нивното физичко и ментално добро, адолесцентите и понатаму можат да се изолираат, со чувство дека пронашле нешто според што можат да ги валоризираат своите негативни чувства. Во тој контекст, Крејг верува дека романите "sicklit" ги охрабруваат адолесцентите слободно да ги изразат чувствата на депресија или суицидалност, што е подобро отколку да им се даваат сензитивни совети за нивното однесување. Еден истражувач од Универзитетот во Мисури-Колумбија, неодамна објави една статија во која ги разгледува и ги расчленува многуте проблематични елементи во адолесцентската sicklit, со акцент на критика на сексистичките визии за онеспособеност или сексуалност во овие романи (Elman 2012). Во нејзината статија, Julie Elman истакнува дека во прилог на морбидноста на темата, во рамките на овие романи, тие често реafirмираат некакви хетеронормативни родови улоги или крајно конзервативни политички и сексуални агенди. Во таквите романи, хендикепот на ликовите има мало влијание врз интерперсоналните односи прикажан во романот. Во оваа смисла, овие романи можат да обезбедат платформа за изолираните млади да не само се здобијат со поголемо разбирање на прашањата со кои тие самите се соочуваат, туку исто така, да им се пренесат позитивни вредности и филозофии преку овие текстови за нивната сопствена ситуација (Keighery, Vroom, 2013). И покрај тоа што читателот не ја знае понатамошната судбина на двајцата млади (иако судбината на Анета е поизвесна, во негативна смисла), романот цело време е проткаен со оптимистички нитки. Често низ разговорите и кај двајцата наизменично се забележува очај и безнадежност, но веднаш интервенира другиот и се обидува да му го сврти вниманието кон посветлите страни на живеењето. Токму во тоа се состојат позитивните вредности на литературата за млади со ваква тематика. Факт е дека никој, ни родителите, ни општеството, не може да ги заштити младите од непријатните страни на животот, болестите, смртта, страдањата, и иако постојат автори кои тврдат дека ваквите романи можат да остават трауматични слики во свеста на младите, останува заклучокот дека не можеме и не треба да ги чуваме младите како под "стаклено своно". Соочувањето со реалноста на животот ќе им помогне да се зајакнат како личности и да станат подготвени да се соочат со сите животни замки.

4. Библиографија

1. Colleti, E. (2014). Young Adult Literature "Catching Fire": Classroom Implications for Secondary Schools, *Eastern Michigan University*, <http://commons.emich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1404&context=honors>, пристапено на 05.11.2015
2. Fox, J.A. (2010). Girls coming of age: possibilities and potentials within young adult literature, 6, *College of liberal Arts & Social Sciences Theses and dissertations*, DePaul University, p.8, 45.
3. Glenn, W.J., George, M.A. (2012). Looking into and beyond Time and Place: The timeless potential of YA Lit in a Time of Limited Opportunity, *The ALAN Review*, Vol.40, no.1, p. 43.
4. Petković, Lj.D. (2014). Književnost za mlade, adolescencija, fantastika i (subverzivna) didaktika: nekoliko primera. *Philologia mediana*, 6, Univerzitet u Nišu: Filozofski fakultet, str.313.
5. Rozenblatt, L. (1938). Literature as Exploration, New York: *Appleton Century Company*.
6. Stephens, J. (2007). Young Adult: A book By Any Other Name...: Defining The Genre, *Alan Review*, 35.1, 34-42.
7. VanderStaay, S. (1992). Young-Adult Literature: A Writer Strikes The Genre, *English Journal*, 81.4, 48.
8. Богдановски, Т. (2010). Зелениот хороскоп, Скопје: *Македонска реч*.
9. Петревски, Г. (2010). Поговор кон „Зелениот хороскоп“, Скопје: *Македонска реч*, стр.82.

Веб извори:

1. Cart, M., The Value of Young Adult Literature. Internet izvor:

2. Elman, J.P. ,Chronic Youth: Disability, Sexuality, and U.S. Media Cultures of Rehabilitation, https://books.google.mk/books?id=1u3LBAAAQBAJ&pg=PA94&lpg=PA94&dq=Teen+Sick-Lit&source=bl&ots=3xf7EHItLq&sig=gIB5XZY2OfYgor8T3VQUKA_2SV0&hl=mk&sa=X&ved=0ahUKEwi3-Iv6_7DKAhUKDCwKHZh8Adc4ChDoAQhKMAY#v=onepage&q=Teen%20Sick-Lit&f=false, пристапено на 19.01.2016
3. <http://www.ala.org/yalsa/guidelines/whitpapers/yalit>> пристапено на ден 17. I. 2016.
4. <http://www.simboli.rs/simbolika-boja/>, преземено на 19.01.2016
5. Keighery, M., and Vroom, I., Young Adult Fiction and Sick-Lit A new troubling phenomenon, or educational and honest fiction? , *Mental health matters*, Issue 30, Summer 2013/2014, <http://mindcarnival.com.au/wp-content/uploads/2015/05/SUMMER-2013-14-web.pdf?1c49d3>, пристапено на 17.01.2016
6. Miles, C. Young adult literature can help teens navigate difficulties of adolescence, <http://www.deseretnews.com/article/705389300/Young-adult-literature-can-help-teens-navigate-difficulties-of-adolescence.html?pg=all>, преземено на 17.01.2016
7. Nagy, M, R. 'Sick-lit' popular among youth, raising alarms in literary circles. *CTV News*. Пристапено на 22.03.2013, <http://www.ctvnews.ca/entertainment/sick-lit-popular-among-youthraising-alarms-in-literary-circles-1.1208032>
8. Owen, M. (2003). *Developing a Love of Reading: Why Young Adult Literature is Important*, Orana, p.13, https://resources.oncourse.iu.edu/access/content/user/mikuleck/Filemanager_Public_Files/L535/Unit_1_Readings/YA_Overview_Motivation.pdf, 17.01.2016
9. Smith, R. Sick-lit: A symptom of publishing's decline. *The Global and Mail*. Пристапено на 13.02.2013, <http://www.theglobeandmail.com/arts/books-and-media/sick-lit-a-symptomof-publishings-decline/article8632529/>
10. Tremonti, A. M. (2013, January 15). Vampires make way for sick-lit in young adult books. *The Current @ CBC Books*. Пристапено на 15.01.2013, <http://www.cbc.ca/books/2013/01/vampires-makeway-for-sick-lit-in-young-adult-books.html>
11. Trupe, A., *Thematic Guade to Young Adult Literature*, https://books.google.mk/books?id=M1khLoBVyscC&pg=PA67&lpg=PA67&dq=diseases,+illenes%2BYoung+Adult+Literature&source=bl&ots=I7NBGkRQvY&sig=3qosag6I2NaoagTFp_4IOoy7KyM&hl=mk&sa=X&ved=0ahUKEwiqzLqZ6a7KAhUCCiwKHZ7BAskO6AEIWjAI#v=onepage&q=deseases%2C%20illenes%20Young%20Adult%20Literature&f=false, пристапено на 17.01.2017
12. Wall, T. (Parents and Readers Beware of Stereotypes in Young Adult Literature Says MU Researcher , , The study “‘Nothing Feels as Real’ Teen Sick-Lit, Sadness, and the Condition of Adolescence” was published in the *Journal of Literary & Cultural Disability Studies* , Volume 6, Number 2, 2012 pp. 175-191 Studies. <http://munews.missouri.edu/news-releases/2012/0827-parents-and-readers-beware-of-stereotypes-in-young-adult-literature-says-mu-researcher/> пристапено на 17.01.2017

